

Sosyal Hizmet Disiplininde Alkol ve Madde Bağımlılığı Üzerine AMATEM'lerde Yürütülmüş Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İçerik Analizi ¹

Sebahattin KUŞ ² - Nilgün KÜÇÜKKARACA ³

Başvuru Tarihi: 20.05.2024

Kabul Tarihi: 08.10.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bağımlılık ciddi bir halk sağlığı sorunu olup sosyal hizmet disiplininin de çalışma alanı olan multi-disipliner bir konudur. Bu araştırma, Türkiye’de sosyal hizmet lisansüstü programlarında, alkol ve madde bağımlılığı hakkında bu bağımlılıkların tedavisinde en bilinen merkezlerin AMATEM’ler olması nedeniyle bu merkezlerde yürütülmüş tezlerdeki araştırma eğiliminin ve içeriklerinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi betimsel olup bu kapsamda içerik analizi metoduyla lisansüstü tezler incelenmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu’nun tez veri tabanında, “AMATEM”, “Alkol/madde bağımlılığı”, “Alkol bağımlılığı” “Madde bağımlılığı” anahtar kelimeleri üzerinden Ocak 2012-Mart 2024 tarihleri arasında sosyal hizmet disiplinindeki yüksek lisans ve doktora tezlerinin taraması yapılmıştır. Tarama sonucunda 36’sı yüksek lisans tezi ve 6’sı doktora tezi olmak üzere toplamda 42 teze erişim sağlanmıştır. Tezlerde en fazla nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik ve ilişkisel tarama deseninin kullanıldığı, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formunun sık kullanılmış olduğu; veri analiz yöntemlerinden de çoğunlukla betimsel analizin kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göreyse araştırma yöntemlerinden çoğunlukla nitel çalışmaların tercih edildiği; yapılan çalışmalarda “sosyal hizmet”, “madde bağımlılığı”, “bağımlılık”, “madde kullanımı” kavramlarının; örneklem grubu olarak yetişkin madde kullanım bozukluğu olan bireylerin, örnekleme tekniği olarak ise rastgele örneklem tekniğinin daha çok tercih edildiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: AMATEM, Alkol/Madde Bağımlılığı, Lisansüstü Tezler, İçerik Analizi

Atıf: Kuş, S. ve Küçükkaraca, N. (2024). Sosyal hizmet disiplininde alkol ve madde bağımlılığı üzerine AMATEM’lerde yürütülmüş lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1563-1588.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi, sebahattin.kus@gmail.com, ORCID: 0009-0009-7286-9286

³ Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü, nilgunkucukkaraca@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4344-1258

A Content Analysis of Postgraduate Theses on Alcohol and Substance Addiction Conducted in AMATEMs in the Discipline of Social Work

Sebahattin KUŞ⁴ - Nilgün KÜÇÜKKARACA⁵

Submitted by: 20.05.2024

Accepted by: 08.10.2024

Article Type: Research Article

Abstract

Addiction is a serious public health problem and a multi-disciplinary issue that is also the field of study of social work discipline. This research aims to evaluate the research tendency and content of theses conducted in the postgraduate programmes of social work in Türkiye about alcohol and substance addiction, since AMATEMs are the most well-known centres for the treatment of these addictions. The research method is a descriptive and in this context, postgraduate theses were analysed by content analysis method. In the thesis database of the Council of Higher Education, master's and doctoral theses in the discipline of social work in between the dates January 2012 and March 2024 were searched through the keywords 'AMATEM', 'Alcohol/substance addiction', 'Alcohol addiction', 'Substance addiction'. As a result of the search, a total of 42 theses were reached, 36 of which were master's theses and 6 of which were doctoral theses. It was determined that phenomenological and relational survey designs, which are among the qualitative research designs, were mostly used in the studies, semi-structured interview form was frequently used as a data collection tool, and descriptive analysis was mostly preferred among data analysis methods. According to the research findings, it was analyzed that qualitative studies were mostly preferred among the research methods; the concepts of 'social work', 'substance addiction', 'addiction', 'substance use'; adult addicts as the sample group and random sampling technique as the sampling technique were mostly used.

Keywords: AMATEM, Alcohol/Substance Addiction, Postgraduate Theses, Content Analysis

⁴ Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Social Work, PhD Student, sebahattin.kus@gmail.com, ORCID: 0009-0009-7286-9286

⁵ Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Social Work, nilgunkucukkaraca@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4344-1258

Giriş

Bağımlılık ciddi bir halk sağlığı sorunu olan psikiyatrik bir bozukluktur. Bağımlılığın sebep olduğu sorunlar hem bireysel hem de toplumsal temelde yıkıcı sonuçları olan bir sorundur. Bu sorunun çözümüyle ilgili sadece tıbbi alanda değil farklı sosyal bilimler alanında da önlemeye ve tedaviye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Ülkeler kendi ulusal sağlık politikalarında bağımlılığın önlenmesine ilişkin çalışmalara önemli oranda yer vermektedir.

Madde bağımlılığı, bireyin bedensel ve ruhsal sağlığını, ailevi yaşantısını, psiko-sosyal etkileşimlerini ve pek çok alandaki fonksiyonunu sekteye uğratabilecek biçimde alkol ve/veya madde almayı ya da madde alma arzusunun önlenememesi ile belirlenen hayat boyu devam eden bir hastalık olarak tanımlanmaktadır (Tufan, 2018).

21. asrın en önemli sağlık problemi olmaya aday olan bağımlılık, birbirinden değişik pek çok ekonomik, kültürel ve tıbbi kişisel ve toplumsal etkisi sebebiyle geniş bir halk kesimini ilgilendirir. Bu boyutta olan bir sağlık sorununun üstesinden gelmek pek çok alanda etkin bir örgütlenme ve gayret gerektirir. Bağımlılığın ortaya çıkıp büyümesi, birbirinden değişik pek çok kültürel, sosyal, ekonomik ve tıbbi nedenden kaynaklanır. Bağımlılık sorununun ülkelere ve nihayetinde insanlığa dönük yüksek gideri, global örgütlenmeleri zorunlu duruma getirir. Bunun üstesinden gelmek amacıyla pek çok alanda etkin bir örgütlenme ve gayret gerektiren bu boyutta bir sağlık problemi, milli sağlık politikasında öncelikli bir husus olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Pek çok çeşitli maddenin bağımlılık yaptığı dikkate alındığında bu maddeler için tedavi metotları farklılıklar gösterir. Tedavi, aynı zamanda bireyin niteliklerine ve madde kullanımıyla alakalı sorunlarına da bağlıdır. Pek çok bağımlıda eş zamanlı olarak mesleki, ruhsal, genel tıbbi ve sosyal sorunların da olması bağımlılık tedavisini zorlaştırmaktadır. Alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin tedavi hususunda özellikle kararlı olmaması sebebiyle tedavi için başvurduğunda mutlaka programa alınması sağlanmalıdır. Tedaviye derhal başlanamaz ise madde kullanım bozukluğu olan bireyler tedavi motivasyonunu kaybedebilir, tedaviyi bırakabilirler. Tedavi, mutlaka bireyin ihtiyaçlarına uygun şekilde bireye özel olarak planlanmış olmalıdır. Tedavinin etkili ve başarılı olması için uygulanan tedavinin, bireyin sadece madde kullanımına değil aynı zamanda madde kullanımı haricinde, ilgili tıbbi, sosyal, psikolojik ve yasal sorunlarına da dönük girişimlerde bulunması gerekir (Dilbaz, 2011). Bu girişimlerin yerine getirildiği, alkol ve madde bağımlılığı tedavisinin en planlı şekilde yürütüldüğü merkezler AMATEM'lerdir.

Türkiye'de alkol ve madde bağımlılığının tedavisini gerçekleştiren başlıca kurumlar;

- Sağlık Bakanlığı bünyesindeki devlet hastaneleri,
- Üniversitelerin tıp fakültelerinin psikiyatri klinikleri,
- Sağlık Bakanlığı bünyesindeki hastaneler ile ilişkili olan üniversite hastaneleri ve bir takım özel hastanelerdir (TUBİM, 2023).

Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri (AMATEM) 1983'ten bu yana alkol/madde kullanım bozukluğu içindeki kişilere dönük tedavi hizmeti sağlayan ve bu hususta araştırma merkezleridir. AMATEM, ilk defa Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesinde ayrı binada bir servis olarak hizmet vermeye başlamıştır. AMATEM'e yalnızca alkol ve/veya madde kullanım bozukluğu tanısı konmuş kişiler kabul edilmektedir. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde hizmet sağlayan AMATEM, sahasındaki en kapsamlı resmi kurum niteliğindedir (DDK, 2014).

Türkiye’de alkol ve madde kullanım bozukluğu tedavisinin yapıldığı AMATEM’ler hem yatarak hem de ayakta tedavi vermek için iki biçimde hizmet vermektedir. Ayaktan ve yatarak tedavi için başvuruda bulunanlar, kendi istekleriyle başvuranlar ve Denetimli Serbestlik Tedbiri bünyesinde Adalet Bakanlığı tarafından yönlendirilenlerden meydana gelmektedir (TUBİM, 2018, s. 40).

Sağlık Bakanlığı ile ilişkili devlet hastaneleri haricinde üniversitelerin tıp fakültelerinin psikiyatri klinikleri, Sağlık Bakanlığı ile ilişkili bazı üniversitelerin hastaneleri ve özel hastaneler de tedavi hizmeti sağlamaktadır. 2022 yılı sonu itibarı ile 135 madde bağımlılığı tedavi merkezi bulunmaktadır. Bunlardan 59 merkez hem ayakta hem de yatarak; 76 merkez ise yalnızca ayakta tedavi hizmeti sağlamaktadır. 2022 yılı sonu itibarı ile tedavi merkezlerinde toplam yatak kapasitesi 1.388’dir. 81 ilin 79’unda (Bingöl ve Gümüşhane hariç) bağımlılık tedavi merkezi bulunmaktadır. Fakat özelleşmiş tedavi merkezleri yani bağımlılık için özel yürütme izni belgesi almış merkezleri olmayan Bingöl ve Gümüşhane’deyse Devlet Hastaneleri kapsamında psikiyatri klinikleri ayakta tedavi hizmetini vermektedir (TUBİM, 2023, s. 77).

İlk muayene sonrası AMATEM’e başvuran hastanın durumu dikkate alınarak tedavi; ayakta ya da yatarak tedavi olarak planlanabilir. Acil yatış kararı alınan hastaların sıra beklemeden muayene sonrası hemen yatarak tedaviye alınması sağlanır. Acil olmayan ama tedaviye uygun görülmüş olan hastaların aynı zamanda yatışına da randevu verilir (Karataşoğlu, 2013).

Literatür

Alkol ve Madde Bağımlılığı

Alkol ve madde bağımlılığı, alkol ve maddeyi kullananları fiziki, ruhi, sosyal, iktisadi ve hukuksal yönden etkiler. Bu etki sadece alkol ve madde kullanım sorunu olanları değil aynı zamanda onların ailesini ve toplumunu da etkiler. (Ünübol ve Hızlı Sayar, 2022; Karakaş ve Ersöğütçü, 2016; Alkan ve Güney, 2021; Turhan vd., 2009; Yüksel ve Sevi, 2022). Alkol ve madde bağımlılığı dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir toplum sağlığı sorunudur. Gençler arasındaki alkol/madde kullanımıyla ilgili önemli bir eğilim olmuş ve bu durum birçok araştırmacı tarafından muhtemel risk unsurlarının incelenmeye başlamasına neden olmuştur (Ünübol ve Hızlı Sayar, 2022). Özellikle madde kullanmaya başladıktan sonra bu maddeyi kullanan kişilerin %8,9 ila %67,5’inde bağımlılık olduğu görülmüştür (Lopez Quintero vd., 2011). Buradan, bağımlılığın oluşmasındaki riskler kişilere göre değişiklik gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Genellikle ergenlik döneminde başlama (Wagner ve Anthony, 2002; Chen vd., 2009) ve düzenli kullanma (Solowij vd., 2002; Demirbaş vd., 2016) alkol ve madde bağımlılığının artmasında önemli bir risk unsurudur (Hawke vd., 2020; Çiftçi Demirci vd., 2015; Ivanov vd., 2021; Pumariega vd., 2014; Pengpid ve Peltzer, 2019; Poudel ve Gautam, 2017). Bu risk unsurlarının haricinde, alkol ve madde kullanan kişilerin kişilik özelliği (Mathijssen vd., 2021; Yüksel ve Sevi, 2022; Chen vd., 2019; González vd., 2016; Lee Winn vd., 2018), travmatik yaşam olayları (Guarino vd., 2021; Adams vd., 2021; Çetin Şeker vd., 2019; Mandavia vd., 2016; Carliner vd., 2016; Çiftçi vd., 2021; Moustafa vd., 2021) ve genellikle aileleri ve arkadaşlarının algıladığı sosyal desteklerin (Koç ve Tok, 2020; Aslan vd., 2019; Atadokht vd., 2015; Singstad vd., 2020; Rapiet vd., 2019) de alkol/madde bağımlılığının risk unsurları arasında önemli bir yer tuttuğu ifade edilmektedir (Yüksel ve Sevi, 2022).

Alkol ve madde bağımlılığına ilişkin önleme, tedavi ve rehabilitasyon şeklinde çeşitli müdahale düzeylerinde hizmetler uygulanmaktadır. Bu kapsamda, AMATEM’de hastalar ilk önce yoğun bakım ile arındırma ünitesinde tedaviye alınır. Daha sonra tedavi motivasyonu sağlanan ve servis kurallarına uyan hastalar psikoterapi servisine alınır, orada ruhsal tedavi programına başlanır. Hastanede yatarak tedavisi sağlanan

hastalar, hastane çıkışlarından sonra da bireysel ve grup tedavilerine devam etmesi sağlanır. AMATEM servisinde anne-babalara dönük alkol/bağımlılık yapıcı maddelere ilişkin bilgilendirici çalışmalar da verilmektedir (Çakmak, 2001).

Alkol/Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet

Madde bağımlılığının sebepleri, neticeleri ve etkileri yönünden çok boyutlu bir sosyal mesele olma özelliğindedir. Bu nedenle madde kullanım bozukluğu olan bireylerin tedavisi ve toplum ile yeniden bütünleşip bütüncül bir bakışla, biyo-psikososyal modeli ve multi-disipliner bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır (Erbay ve Sevin, 2008). Bu multi-disipliner çalışmanın unsurlarından birisi de sosyal hizmet çalışmaları ya da müdahaleleri ve sosyal hizmet uzmanlarıdır.

Sosyal hizmet tanımındaki (IFSW ve IASSW, 2014) gibi sosyal hizmet mesleği ve disiplinindeki esas amaç, kişilerin güçlendirilip özgürleşmesini, sosyal bütünleşmeyi, sosyal değişim ve gelişimi desteklemektir. Bu amaçların yerine getirilmesindeyse insan hakları, ortak sorumluluk, sosyal adalet ve farklılığa saygı prensiplerini esas alır. Sosyal hizmette temel hakların desteklenmesi, insan hakları ve her fert için yaşama geçmesi zorunluluğu vurgulanır (Zengin ve Altındağ, 2016). Dolayısı ile sosyal hizmet mesleğinin amacı sosyal adaletin sağlanıp insan haklarının gözetilmesi ve sosyal hizmet uzmanı mesleğini uygularken bu idealin gerçekleşmesi için uğraş verirler (Çetin, 2015, s. 145).

Sosyal hizmet uzmanı bağımlılıkta genel yönüyle önleyici, bilgilendirici, koruyucu, bilinçlendirici ve rehabilite edici tedavi edici çalışmalar da bulunmaktadır. Tedavi evresinde olan uygulamaların esas gayesi tedavi evvelinde, esnasında ve sonrasında madde kullanım bozukluğu olan birey ve ailesinin yaşadığı problemleri azaltmak; böylece tedaviye uyumu sağlamaktır (Tomanbay, 2015, s. 24) Bilhassa tedavi bitiminde görülen sorunlarla ilgilenilmesi ve bireyin iyilik halinin sürdürülmesi kapsamlı bir problem analizini gerekli kılmaktadır. Bu analiz süreciyse sosyal hizmetin çok kapsamlı yaklaşımını veren mikro, mezzo ve makro seviyelerinde yapılan değerlendirmeleri gerekli kılmaktadır (Sevin ve Erbay, 2008, s. 3).

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği'ne ait Etik Kodlar notunda (1999) sosyal hizmet uzmanının savunucu görevinin de olduğu ifade edilmekte ve kurum kaynaklarında müracaatçıların ihtiyaçlarını gidermesi ve kaynak paylaşımına ilişkin sürecinin adaletli olması gerektiği vurgulanmaktadır. Öte yandan sosyal hizmet uzmanından politika seviyesinde insan zorunluluklarının giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla savunucu olması beklendiği vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı savunuculuk yöntemiyle kişilerin değişim süreçlerine katılmalarını ve self determinasyon haklarını desteklerler. Sheafor ve Horejsi (2014, s. 77), savunuculuk eyleminin her zaman iyi karşılanamayabileceğine bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk etkinliğinden kaynaklı gelecek olumsuz reaksiyonlara hazırlıklı olması gereğine dikkat çekmektedir.

Bağımlılığın tedavisinde genellikle medikal model uygulanmaktadır. Ancak bu modelle birlikte biyo-psikososyal modelin de geliştirilmesi gerekmektedir. Medikal model, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin arındırma tedavisi için ilaç kullanmakta olup uygulanan yöntem hastanın taburcu olmasına kadar sürmektedir. Bundan sonraki aşamada biyo-psikososyal modeli geliştirmek gerekir. Kuramsal yönden bakıldığında bu süreçte ekolojik perspektif ve güçlendirme yaklaşımı da olması gerekmektedir. Ekolojik bir inceleme ve müdahale aşamasında güçler perspektifine dayalı bir tedavi süreci olmalı, kişinin benzersizliğini temel alan bir rehabilitasyon argümanı sağlanmalıdır.

AMATEM'lerde alkol ve madde kullanım bozukluğundaki kişilere sağlanan hizmetler içinde sosyal hizmetle ilgili faaliyetler önemli yer işgal eder. Bu merkezlerdeki görevli sosyal hizmet uzmanları en başta psiko-sosyal

destek olmak üzere birçok önemli rol ve görevi yerine getirir. Sosyal hizmet uzmanının bağımlılık tedavisinin arındırma evresindeki esas görevi, kişi ve ailesiyle ilgili değerlendirme yapmak, psiko-sosyal müdahalede bulunmak ve taburculuk sonrasındaki süreci planlanıır. Hastanede yatarak tedavi sonrasında sosyal hizmet uzmanı, mesleki, aktivite ve yetenek esaslı strateji ve savunuculuk stratejisi kullanmalıdır. Toplumla bütünleşme sürecindeyse sosyal hizmet uzmanının yapacağı görevlerin bazıları, bağımlılık tedavisi gören kişilerin güçlendirilmesi, kişilerin sosyal çevrelerindeki tehditleri azaltan müdahalede bulunma, toplumsal kaynağı harekete geçirmek, mevcut ayrımcı düzenlemeyi değiştirmek, sosyal içermeyi sağlayan adımlar atmaktır (Polat, 2014, s. 147).

Klinik tedaviyi kapsayan bir tedavi sürecinde hastaneye yatışının öncesinde, sırasında, klinik tedavisinde, hastaneden çıkışı ve izleme- takip evrelerini kapsamaktadır. Bu evreler madde kullanım bozukluğu olan bireylerin sosyal ve ruhsal bütünlüklerini koruyarak yerine getirilmektedir (Yılmaz vd., 2014). Bu süreçte tıbbi sosyal hizmet uzmanları problem alanlarını değerlendirmesi ve tanımlaması, kendine yardım sürecini kolaylaştırması, duygusal rahatlamaları sağlaması, ilgili toplum kaynaklarını kullanması, diğer ekip görevlilerinin zamanını daha iyi değerlendirmelerine yardım etmesi ve toplum ile bağlantı kurması noktasındaki becerileri ile tedavi ekibinde çok etkili yükümlülükler almaktadır (Muller, 1986).

Sonuç itibariyle bağımlılık konusuyla ilgili alkol ve madde bağımlılığı tedavi merkezlerinde (AMATEM) sosyal hizmet uzmanları ile karşılaşabilmektedir. Bağımlılık tedavisinin yapıldığı klinik ortamlarda görevli sosyal hizmet uzmanları tedavinin farklı evrelerinde yaptıkları çalışmalarla tedavinin amacını etkin bir biçimde yerine getirmeye ve kişinin iyilik hâlini artırmak için gayret göstermektedir.

Alkol/madde bağımlılığına ilişkin literatür incelemesi yapıldığında son yıllarda epey bir miktarda çalışmanın yapıldığı görülecektir. Bilhassa son 5-10 yılda bu konuda önemli bir yönelim olduğu göze çarpmaktadır. Bu konuda dünyada (Heilig vd., 2021; Babor vd., 2017; LeBlanc vd., 2014) ve Türkiye’de (Ekinci vd., 2016; Ögel vd., 2012; Filiz ve Polat, 2022) bağımlılıkla ilgili yapılan çalışmaların sayısının arttığı bilinmektedir. Bu kapsamda alkol ve madde bağımlılığı konusunda da oldukça önemli meslek ve disiplin niteliğindeki sosyal hizmetin akademik alanda bu sorunu nasıl çalıştığı, hangi ihtiyaç alanları ile irtibatlandığı ve ne tür önerileri sunduğu, alkol ve madde bağımlılığıyla alakalı planlamasının ve uygulamasının şekillendirilmesinde baskın bir rolü bulunmaktadır. Bağımlılıkla ilgili tüm dünyada ve Türkiye’de bağımlılık alanındaki çalışmaların sayısı günden güne artmaktadır. Sosyal hizmet müdahalelerinin çeşitliliği ve kapsamında bağımlılıkla mücadelenin Türkiye’nin ulusal eylem planına yer alması ve ülkemizde bağımlılıkla ilgili yapılan çalışmaların önemini artırmaktadır. Sadece tedaviye odaklanan AMATEM kliniklerindeki sosyal hizmet uygulamalarına dair ayrıntılı kaynakların olmaması dikkate alınarak sosyal hizmet disiplinde AMATEM’lerde alkol ve madde bağımlılığına ilişkin yürütülen yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, sosyal hizmet disiplinde alkol ve madde bağımlılığına ilişkin konuyla alakalı AMATEM’lerde yürütülen yüksek lisans ve doktora tezlerinin yayınlandığı yıl, incelenen konular, yöntem özelliği, örneklem grupları gibi farklı birçok açıdan incelemek ve içerik analizi yaparak eğilimlerin ne yönde olduğunu belirlemek bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Araştırmanın amacına ulaşmak için aşağıdaki hususlara değinilmiştir:

1. Çalışmaların yıllar içinde dağılımları, yapıldığı üniversiteler, işlediği konular,
2. Çalışmalarda tercih edilen yöntemler, modeller ve desenler,
3. Çalışmalara ait örneklem gruplarının, örneklem sayılarının dağılımları ve örnekleme teknikleri,
4. Çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri ve anahtar kelimelerin sıklıkları.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmanın amacı olan, sosyal hizmet disiplini içinde alkol ve madde bağımlılığına ilişkin AMATEM’lerde yürütülen lisansüstü tezlerin eğiliminin tespitinin gerçekleştirilmesinde nitel veri analiz tekniği türlerinden olan içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Tanım olarak içerik analizi, makale, köşe yazısı, roman, ses kaydı ve resim gibi çeşitli pek çok malzemenin belli amaç istikametinde sistematik bir şekilde analizinin yapılmasını kapsayan bir yöntemdir (Drisko ve Maschi, 2016; Fraenkel vd., 2012). İçerik analizi, metinlerden sağlanan verilerin içeriklerinin, örüntüleri ve temaları kodlamanın ve tanımlamasının düzenli bir gruplandırma süreciyle subjektif olarak yorumlanması amacıyla kullanılmakta olan nitel bir veri analiz türlerinden biridir (Hsieh ve Shannon, 2005). İçerik analizinin tercih sebebi; yeni anlayışlar sağlayarak, belli bir çalışma sahasının anlaşılmasını arttırarak konu hakkında daha çaplı ve daha yoğun biçimde tanımlamakla birlikte bir çalışma konusunu detaylandırmak, tanımlamak ve ona ilişkin eğilimleri ortaya çıkarmaktır. İçerik analizinin diğer bir işlevi araştırılmakta olan konunun özetini sağlamada araştırma çalışmalarını tanımlama, seçme ve sentezleme yoluna gider (Gough vd., 2017). Çeşitli araştırmacılarca farklı şekillerde sınıflandırılmakla beraber (Drisko ve Maschi, 2016) temelde içerik analizi, belli gruplar oluşturulup araştırmaya katılan malzemelerin bu gruplara göre analiz edilmelerini kapsamaktadır (Silverman, 2015). Bu çalışmada da araştırmanın amacına uygun şekilde AMATEM’lerde yürütülen alkol ve madde bağımlılığına dair araştırmalar belli temalar göz önünde bulundurularak gruplandırılmış ve bu araştırmanın frekansları hesaplanmıştır.

Bu çalışma, kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Araştırmaya Dahil Edilen Tezler

Araştırma kapsamında, öncelikle sosyal hizmet disiplini içinde 1980-2024 yılları arasındaki yüksek lisans ve doktora tezleri, YÖK Ulusal Tez Merkezine ait internet sitesinde AMATEM ile ilgili tezler esas alınarak; “AMATEM”, “Alkol/madde bağımlılığı”, “Alkol bağımlılığı” “Madde bağımlılığı”, “Madde bağımlılığı tedavisi” “Alkol bağımlılığı tedavisi” gibi anahtar kelimeler üzerinden taranmıştır. Ancak yapılan tarama sonucunda 2012 yılından önceki tezlerin sosyal hizmet disiplini içerisinde hazırlanmadığı anlaşıldığından bu tezler kapsama alınmamış olup 2012 yılından sonraki Sosyal Hizmet Disiplininde yazılan tezler incelenmiştir. 36’sı yüksek lisans tezi ve 6’sı doktora tezi olmak üzere toplamda 42 tez inceleme konusu yapılmıştır.

Verileri Toplama Aracı

Araştırma kapsamına dahil edilen çalışmaların içerik analizi yapılmadan evvel, araştırmacılarca oluşturulan “Araştırma Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Bu form yapılırken literatürde bulunan benzer çalışmalardan faydalanılmıştır (Güven vd., 2018). Bu form ile lisansüstü tezlerin incelemesi sırasında standartlar meydana getirerek araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik oranının arttırılması amaçlanmıştır. Zira nitel araştırmalarda göz önüne alınması gereken önemli hususlardan birisi de geçerlik ve güvenilirlik unsurlarıdır (Denzin ve Lincoln, 2017). Araştırmacılarca ortaya çıkarılan bu formun kullanımından evvel uzmanlarından görüş ve öneri alınmış ve çalışmaya son hali verilmiştir.

Sınırlılık

YÖK Ulusal Tez Merkezine ait internet sitesinde 1980-2024 yılları arasındaki yüksek lisans ve doktora tezleri taranmış ancak 2012 yılından önceki tezlerin sosyal hizmet disiplini içinde hazırlanmaması bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmuştur. Bu nedenle çalışma, 2012 yılı sonrası “AMATEM”, “Alkol/madde bağımlılığı”, “Alkol bağımlılığı” “Madde bağımlılığı”, “Madde bağımlılığı tedavisi” “Alkol bağımlılığı tedavisi” gibi anahtar kelimelerin taranması suretiyle sosyal hizmet disiplini içinde yazılmış tezlerle sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin web sayfasında 1980 ve 2024 yılları arasında sadece sosyal hizmet disipliniinde yapılan tezler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemi ise tarama neticesinde 2012 ila 2024 (Bu makalenin yazıldığı 31.03.2024 tarihine kadarki tezler bu çalışmaya dahil edilmiştir.) yılları arasında bulunan 36'sı yüksek lisans tezi ve 6'sı doktora tezi olmak üzere toplamda 42 tezdır.

Veri Analiz Yöntemi

Veriler istatistik programı aracılığıyla kullanılmak suretiyle kodlanmış ve kodlar vasıtasıyla betimsel analizler şeklinde yorumlanmıştır.

Bulgular

Sosyal Hizmet Disiplininde AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanında yapılan 36'sı yüksek lisans tezi ve 6'sı doktora tezi olmak üzere toplamda 42 tez incelenmiştir. 2012 ve 2024 yılları arasındaki tezler yoğun olarak yazıldığı anlaşılmıştır. Alanındaki lisansüstü çalışmalar sırasıyla en çok 2017, 2022 ve 2023 yıllarında yapılmıştır. Bu kapsamda Sosyal Hizmet Disiplininde son yıllarda AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanında lisansüstü çalışmaların artma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 1).

Tablo 1
Tezlerin Yıllar İçinde Dağılımı

Yıllar	Sıklık	Yüzde
2012	2	4.76
2013	1	2.38
2016	1	2.38
2017	7	16.66
2018	4	9.52
2019	3	7.14
2020	4	9.52
2021	5	11.90
2022	6	14.28
2023	7	16.66
2024	2	4.76
TOPLAM	42	100.00

Sosyal Hizmet Disiplininde AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanında yapılmış olan tezlerin hangi üniversitelerde yapıldığına ilişkin dağılıma bakıldığında sırasıyla; Hacettepe, Ankara, Üsküdar ve Yalova Üniversitelerinin ilk sıralarda bulunduğu, İstanbul, İstanbul-Cerrahpaşa, Manisa, Yıldırım Beyazıt, Başkent, Selçuk, İstanbul Sabahattin Zaim, Karabük, Gümüşhane, Ondokuz Mayıs, Sakarya, Ardahan, İstanbul Ticaret ve Sağlık Bilimleri Üniversitelerindeki Sosyal Hizmet Disiplininde konuyla ilişkili daha az lisansüstü çalışmanın yapıldığı görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2
Tezlerin Yazıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

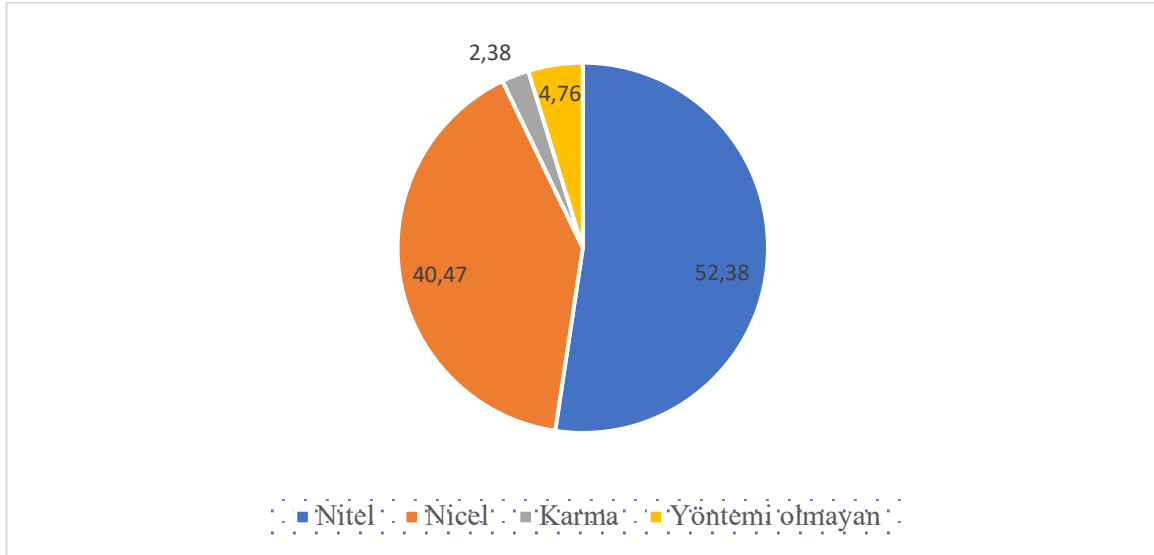
Üniversite	Sıklık	Yüzde
Hacettepe Üniversitesi	9	21.42
Ankara Üniversitesi	6	14.28
Üsküdar Üniversitesi	5	11.90
Yalova Üniversitesi	4	9.52
İstanbul Üniversitesi	2	4.76
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	2	4.76
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2	4.76
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2	4.76
Başkent Üniversitesi	1	2.38
Selçuk Üniversitesi	1	2.38
İstanbul S. Zaim Üniversitesi	1	2.38
Karabük Üniversitesi	1	2.38
Gümüşhane Üniversitesi	1	2.38
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	2.38
Ardahan Üniversitesi	1	2.38
Sakarya Üniversitesi	1	2.38
İstanbul Ticaret Üniversitesi	1	2.38
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1	2.38
TOPLAM	42	100.00

Alkol ve madde bağımlılığı alanında AMATEM’lerde yürütülen lisansüstü tezlerde en sık çalışılan konunun alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin deneyimleri olduğu tespit edilmiştir. Diğer konular Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3
Tezlerde İşlenen Konulara Göre Dağılımı

Tezlerde İşlenen Konular/Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Alkol/madde bağımlılığının tedavisinde çeşitli sistemlerin etkinliği	5	11.90
Alkol/madde bağımlısı bireylerin deneyimleri	8	19.04
Alkol/madde bağımlısı bireylerin damgalanması ve sosyal dışlanması	5	11.90
Alkol/madde bağımlılığı ve manevi destek	3	7.14
Alkol/madde bağımlılığı merkezlerinin çalışmalarının değerlendirilmesi	6	14.28
Alkol/madde bağımlılarının sosyal hizmet yaklaşımlarında incelenmesi	3	7.14
Alkol/madde bağımlısı bireylerin ve ailelerinin karşılaştıkları çeşitli güçlükler	4	9.52
Alkol/madde bağımlılarının aileleri ve çevreleriyle ilişkileri	4	9.52
Alkol/madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rolü	2	4.76
Alkol/madde kullananlara yönelik uygulanan sosyal politikalar	2	4.76
TOPLAM	42	100.00

AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanında yazılan 42 lisansüstü çalışmada hangi tür yöntemin kullanılarak alan araştırmasının yapıldığı incelendiğinde lisansüstü tezlerin %52,38’i (22) nitel, %40,47’si nicel ve %2,38’i de karma yöntemlerle yapıldığı görülmüştür. Ayrıca lisansüstü tezlerde %4,76’sında hangi yöntemin kullandığı belirtilmemiştir (Grafik 1).

Grafik 1. Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı

Bu kapsamda AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanına yönelik, alan bilgisinin toplanmasında yapılan çalışmaların yarısından fazlasını nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülürken, nicel araştırma yöntemi az olarak kullanıldığı, her iki yöntem beraber olarak kullanıldığı karma desenli araştırma yöntemininse sadece bir çalışmada kullanıldığı belirlenmiştir.

Tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde, AMATEM, alkol ve madde bağımlılığı alanına yönelik çalışmalarda tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde sırasıyla en çok betimsel tarama, fenomenolojik ve ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı ifade edilebilir (Tablo 4).

Tablo 4

Araştırma Modellerinin Dağılımı

Araştırma Modeli	Sıklık	Yüzde
Doküman İnceleme	4	9.52
İçsel Durum Çalışması	2	4.76
İlişkisel Tarama	5	11.90
Betimsel Tarama	6	14.28
Genel Tarama	4	9.52
Betimsel Tarama ve Durum Çalışması	1	2.38
Yarı Deneysel	1	2.38
Sıralı Açıklayıcı Tasarım	1	2.38
Gömülü Teori	1	2.38
Fenomenolojik	6	14.28
Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz	2	4.76
Kesitsel	3	7.14
Tanımlayıcı	1	2.38
Mülakat ve Gözlem Tekniği	3	7.14
Kesitsel ve Tanımlayıcı	1	2.38
Belirtmemiş	1	2.38
Toplam	42	100.00

Tezlerin araştırma desenleri incelendiğinde, çoğunlukla fenomenoloji, ilişkisel tarama ve betimsel model kullanılırken; niceliksel tarama ve yapısal eşitlik modelin ise az sayıda olduğu görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5
Araştırma Desenlerinin Dağılımları

Araştırma Deseni	Sıklık	Yüzde
Kesitsel Model	4	9.52
Betimsel Model	6	14.28
Fenomenoloji	8	19.04
İlişkisel Tarama Modeli	7	16.66
Derleme	3	7.14
Tekil Tarama Modeli	2	4.76
Tarama Modeli	6	14.28
Yorumlayıcı Olgu Bilim	1	2.38
Açıklayıcı Sıralı Desen	1	2.38
Niceliksel Tarama Modeli	1	2.38
Yapısal Eşitlik Modeli	1	2.38
Araştırma Modelinin Belirtilmediği Tezler	2	4.76
Toplam	42	100.00

Yazılan tezlerin hangi örneklem grubundan saha bilgisinin elde edildiği incelendiğinde; çoğunlukla yetişkin madde kullanım bozukluğu olan bireylerle çalışıldığı, bu grubu sırasıyla madde kullanım bozukluğu olan ergenler, madde kullanım bozukluğu olan ergenler ve aileleri, kurum çalışanları, madde kullanım bozukluğu olan kadınlar, anneler, madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin aileleri ve diğerlerinin izlediği görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6
Örneklem Gruplarının Dağılımı

Örneklem Grubu	Sıklık	Yüzde
Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenler	7	16.66
Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Aileleri	2	4.76
Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenler ve Aileleri	3	7.14
Yetişkin Madde Kullanım Bozukluğu Olan Kişiler	16	38.09
Madde Kullanım Bozukluğu Olmayan Kişiler	1	2.38
Sosyal Hizmet Uzmanları	1	2.38
Madde Kullanım Bozukluğu Olan Kadınlar	2	4.76
Anneler	2	4.76
Öğretmenler	1	2.38
Kurumlar	2	4.76
Kurum Çalışanı	3	7.14
Lise Öğrencileri	1	2.38
Üniversite Öğrencileri	1	2.38
Toplam	42	100.00

Yapılan tezlerin örneklem sayıları incelendiğinde tezlerin yarısından fazlası 11-50 kişi arasında iken tezlerin kalan kısmı sırasıyla;51-100 kişi arasında, 101-200 kişi arasında, 201-400 kişi arasında, 1-10 kişi arasında ve 501 kişi ve üzeri kişiyle yapıldığı görülmüştür (Tablo 7).

Tablo 7
Örneklem Sayısı Dağılımı

Örneklem Sayısı	Sıklık	Yüzde
1-10 Kişi	1	2.38
11-50 Kişi	23	54.76
51-100 Kişi	7	16.66
101-200 Kişi	6	14.28
201-400 Kişi	2	4.76
401-500 Kişi	0	0
501 Kişi ve Üzeri	1	2.38
Belirtilmemiş	2	4.76
Toplam	42	100.00

Tezlerde kullanılan örnekleme tekniği incelendiğinde; büyükten küçüğe doğru sırasıyla rastgele örnekleme, amaçlı örnekleme, kartopu örnekleme, kriter örnekleme, ölçüt örnekleme, küme örnekleme, evrenin tümüne ve kalan çalışmalarda Tablo 9’da görülen diğer örnekleme teknikleri kullanılmıştır. 4 çalışmada ise örnekleme tekniği belirtilmemiştir (Tablo 8).

Tablo 8
Örnekleme Tekniğine Göre Dağılımı

Örnekleme Tekniği	Sıklık	Yüzde
Kriter Örnekleme	3	7.14
Rastgele Örnekleme	10	23.80
Amaçlı Örnekleme	7	16.66
Tam Sayım	1	2.38
Kartopu Örnekleme	5	11.90
Oranlı Küme Örnekleme	1	2.38
Maksimum Çeşitlilik Örnekleme	1	2.38
Küme Örnekleme	2	4.76
Tabakalı Rastgele Örnekleme	1	2.38
Tabakalı Küme Örnekleme	1	2.38
Basit Seçkisiz Örnekleme	1	2.38
Ölçüt Örnekleme	3	7.14
Evrenin Tümüne	2	4.76
Belirtmemiş	4	9.52
Toplam	42	100.00

Tezlerde ne tür veri toplama aracının yoğun olarak kullanıldığı incelendiğinde; toplam dokuz tür veri toplama aracının kullanıldığı görülmüştür. Bu veri toplama araçlarının büyükten küçüğe doğru sırasıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu, anket ve ölçek formu, ölçek formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu, 3döküman analizi, anketler, ölçekler, anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme (mülakat) oluşturmuştur (Tablo 9).

Tablo 9
Veri Toplama Aracına Göre Dağılımlar

Veri Toplama Aracı	Sıklık	Yüzde
Anket ve Ölçek Formu	10	23.80
Anket formu	2	4.76
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	18	42.85
Ölçek Formu	2	4.76
Derinlemesine Görüşme (Mülakat)	1	2.38
Ölçek Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	3	7.14
Anket ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	2	4.76
Veri Toplama Yöntemi Belirtilmeyen Tezler	1	2.38
Doküman Analizi	3	7.14
Toplam	42	100.00

Tezlerde kullanılan veri analiz yöntemlerinde sırasıyla betimsel analiz, ANOVA analizi, tema analizi, varyans analizi, Mann Whitney U, Ki-Kare testi analizi, analitik genelleme ve bağımsız gruplar t testi, regresyon analizi, kruskal wallis h, içerik analizleri kullanılmıştır (Tablo 10).

Tablo 10
Kullanılan Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılım

	Veri Analiz Yöntem	Sıklık	Yüzde
Nicel	Varyans analizi	3	7.14
	Ki-Kare Testi Analizi	2	4.76
	ANOVA analizi	6	14.28
	Regresyon analizi	1	2.38
	Bağımsız Gruplar T Testi	1	2.38
	Mann Whitney U	3	7.14
	Kruskal Wallis H	1	2.38
Nitel	İçerik Analizi	1	2.38
	Betimsel Analiz	13	30.95
	Tema Analizi	5	11.90
	Analitik Genelleme	2	4.76
	Diğer (Rasch analizi, Bağlantı analizi)	2	4.76
	Belirtilmemiş	2	4.76
Toplam		42	100.00

AMATEM, alkol ve madde bağımlılığına yönelik yapılan tezlerin üçte birisi İstanbul ve İstanbul AMATEM'den, dörtte birisi Ankara ve Ankara AMATEM'den, diğerleri Türkiye genelinden, Manisa'dan, kalan %34'ü ise Tablo 11'de görülen illerden örneklem alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 11
Tezlerin Yapıldığı Yerlere Göre Dağılımı

Bölge	Sıklık	Yüzde
Türkiye Geneli	2	4.76
Ankara AMATEM	6	14.28
İstanbul Bakırköy AMATEM	3	7.14
Gaziantep Çocuk Destek Merkezi	1	2.38
Ankara Adsız Alkolikler	1	2.38
Tekirdağ	1	2.38
Diyarbakır AMATEM	1	2.38
İstanbul	11	26.19
Ankara	4	9.52
Bolu	1	2.38
Batman	1	2.38
Isparta	1	2.38
Manisa	2	4.76
Erzincan	1	2.38
Konya	1	2.38
Gümüşhane	1	2.38
Iğdır	1	2.38
Muğla	1	2.38
Sakarya	1	2.38
Belirtilmemiş	1	2.38
Toplam	42	100.00

İncelenen lisansüstü tezlerde, anahtar kelimelerin analizi yapılmış ve en sık olarak kullanılmış anahtar kelimeler tespit edilmiştir. Alkol/madde bağımlılığına ilişkin yapılmış tezlerde, en fazla sosyal hizmet, madde bağımlılığı, bağımlılık, aile, madde kullanımı, narkotik bağımlılığı, sosyal dışlanma, damgalanma, tedavi, madde bağımlılığı tedavisi, alkol/madde bağımlılığı gibi anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Kullanılan diğer anahtar kelimeler ve kullanım sıklıklarına göre hazırlanan veriler Tablo 12’de; anahtar kelimeleri kullanım sıklıklarına göre hazırlanan etiket bulutu ise Şekil 1’de gösterilmiştir.

Tablo 12
Anahtar Kelimelerde İncelenen Belgelere Göre Dağılımlar

Anahtar Kelime	Sıklık	Anahtar Kelime	Sıklık	Anahtar Kelime	Sıklık
Sosyal hizmet	20	Yeşilay Danışma Merkez.	1	Koruma ve Önleme	1
Madde bağımlılığı	20	Yerel yönetim	1	Algılanan Sosyal Destek	1
Bağımlılık	14	Akrana bağlanma	1	Sos. Duygusal Yalnızlık	1
Aile	5	Ana-babaya bağlanma	1	Kadınlar	1
Madde Kullanımı	5	Bağlanma	1	Cinsiyet	1
Narkotik bağımlılığı	4	Bağlanma kaygısı	1	Toplumsal Cinsiyet	1
Sosyal dışlanma	4	Bağlanma stilleri	1	Aile ilişkileri	1
Damgalama	4	Yetişkinler	1	Annelik	1
Tedavi	3	BAY-DER	1	Grup Çalışması	1
Madde bağımlılığı tedavisi	3	Sosyal Destek Ölçeği	1	Narrative Terapi	1
Alkol/madde bağımlılığı	3	Lise Öğrencisi	1	Büyükşehirler	1
Manevi Destek	3	Ergen	1	Sosyal Belediyecilik	1
Alkol Bağımlılığı	2	Aile dinamikleri	1	Aile Katılımı	1
Ergenler	2	Feminist sosyal çalışma	1	YEDAM	1
Narkotikler	2	Feminist araştırma	1	Topluma kazandırma	1
Remisyon	2	Tutum	1	Hastalık Yüğü	1
Gençlik	2	Ayrımcılık Krst Sos. Hiz	1	İyi Oluş	1
Rehabilitasyon	2	Psikososyal Destek	1	Akran desteği	1
Madde kullanım bozukluğu	2	İlaçsız Tedavi	1	Madde Kul. Boz. Olan Kadın	1
Madde	2	Genç	1	İyileşme yaklaşımı	1
Denetimli serbestlik	2	Psikoaktif madde	1	Sosyal hizmet müdahalesi	1
Biyopsikososyal Model	2	Sosyal politika	1	Grupla motivasyon görüşme	1
Sosyal uyum	2	Bağımlı	1	Alkol kullanım bozukluğu	1
Çocuk	2	Uyuşturucu alışkanlığı	1	Sosyal destek	1
Ergen madde bağımlılığı	1	Eroin bağımlılığı	1	Adsız alkolikler	1
Toplumla bütünleşme	1	Ekosistem	1	Güçlendirme	1
Sosyal sermaye	1	Kendine yardım	1	Ergenlik	1
Sağlık personeli	1	Bağımlılık deneyimi	1	Kültürel Entegrasyon	1
Sosyal hizmet kurumları	1	Kalıp Yargı	1	Öz yeterlik	1

Şekil 1. Anahtar Kelimeler ve Kullanım Sıklıklarına İlişkin Etiket Bulutu

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, sosyal hizmet disiplinde Türkiye’de 2012-2024 yılları arasında AMATEM’lerde yürütülen alkol ve madde bağımlılığına ilişkin yazılmış doktora ve yüksek lisans tezlerinde yayınlandıkları tarih, işlenen konular, yöntemlerinin nitelikleri, örneklem grubu gibi farklı birçok açıdan incelemek ve içerik analizi yaparak eğilimlerin hangi yönde olduğunu tespit etmek araştırma eğilimlerinin ne yönde olduğu amaçlanmıştır. İçerik analizi çalışması sahasındaki var olan halin meydana getirilmesi ve bu hususta ileride çalışmayı planlayan araştırmacılara kolaylık verecek olması yönünden çalışmanın sahasına önemli faydalar vermektedirler (Neuendorf, 2016; Fraenkel vd., 2012). İçerik analizine alınan çalışmalar kullanılan yöntem yönüyle değerlendirildiğinde, çalışmaların yarısından fazla kısmının nitel araştırmalar olduğu ve bu nitel çalışmalarda fenomenolojik yöntemin daha fazla kullanılan bir yöntem olduğu tespit edilmiştir. Yarı deneysel ve nicel yöntemin yarısından az kullanıldığı karma desen çalışmalarına neredeyse hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Nitel ve nicel desenlerin birlikte kullanıldığı karma desen, çalışmalar hakkında derinlemesine bilgi sağlaması Creswell (2012) yönünden son zamanlarda fazlaca seçilen bir yöntem olmuştur. Bundan sonraki AMATEM, alkol/madde bağımlılığıyla ilgili konularda çalışma yapmayı düşünecek araştırmacıların, nitel araştırma yöntemlerinin yanı sıra deneysel, nicel ve karma desen çalışmalarını da yapması konunun değişik yönlerini açığa çıkarmasına da katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde sosyal hizmet bölümlerinde, 2012-2024 tarihleri arasındaki zaman içinde alkol/madde bağımlılığı konusunun lisansüstü düzeyde nasıl işlendiğine bakıldığında, alkol ve madde bağımlılığı alanının birçok yüksek lisans seviyesinde çalışılmış olduğu belirlenmiştir. Toplam 42 lisansüstü tezin yüksek lisansa dönük çalışmalarda, doktora tezine kıyasla 6 kat fazla olması, yalnızca 6’sının doktora seviyesinde olması, alkol ve madde bağımlılığıyla alakalı bilginin oluşturulmasında, özgün yöntem ve uygulamaların geliştirilmelerinde doktora seviyesinde bu hususun sıklıkla ve derinlemesine incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Doktora seviyesi, uzmanlık düzeyi bakımından daha nitelikli ve kanıt değeri yüksek araştırmalar ortaya koyması bakımından daha önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla var olan durumun ortaya konulmasında doktora tezlerinin etkin bir faydasının olabileceği dikkate alındığında konuyla ilgili daha çok sayıda doktora tezlerine gereksinim duyulacağı belirtilebilir.

Sosyal Hizmet Disiplininde AMATEM’de yürütülen alkol ve madde bağımlılığı konusunda yapılmış olan tezlerin hangi üniversitelerde yapıldığına ilişkin dağılıma bakıldığında Hacettepe ve Ankara gibi büyük üniversitelerde daha fazla çalışma yapıldığı belirlenmiştir. Türkiye’deki Sosyal Hizmet bölümü bulunan üniversite ve enstitü sayıları dikkate alındığında bu çalışmaların sayısının oldukça az olduğu ve bu nedenle konuya ilişkili lisansüstü çalışmaların artırılması ve teşvik edilmesi gerektiği sonucu öne çıkmaktadır.

Tez konularının daha çok alkol/madde bozukluğu olan bireylerin deneyimleri olduğu tespit edilmiştir. Bu konuyu ise sırasıyla alkol/madde bağımlılığı merkezlerinin çalışmalarının değerlendirilmesi, alkol/madde bağımlılığının tedavisinde çeşitli sistemlerin etkinliği, alkol/ madde kullanım bozukluğu olan bireylerin damgalanması ve sosyal dışlanması, alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin ve ailelerinin karşılaştıkları çeşitli güçlükler, alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin aileleri ve çevreleriyle ilişkileri, alkol/madde bağımlılığı ve manevi destek, alkol/madde kullanım bozukluğu olan bireylerin sosyal hizmet yaklaşımları çerçevesinde incelenmesi, alkol/madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rolü ve alkol/madde kullananlara yönelik uygulanan sosyal politikalar izlemektedir. Bu konular dünyadaki literatürlerle de uyumlu olup bağımlılıkla ilgili birincil ya da ikincil sorunlar olduğu dünya literatürlerinde de yer almaktadır.

İncelenen tezlerin hangi örneklem grubundan elde edildiği incelendiğinde; çoğunlukla bağımlılık sorunu olan yetişkin kişilerle çalışıldığı, bu alkol ve/veya madde kullanım bozukluğu olan bireylerin çoğunlukla çalışılan örneklem grubunu teşkil ettiği belirlenmiştir. Konu, temeli itibarı ile bu örneklem grubu ile çalışılması olağan bir durumdur. Diğer taraftan alkol/madde bağımlılığını bir çeşit “aile hastalığı” olarak değerlendiren Bayrak (2018) ve Masood (2014)’un görüşleri de dikkate alındığında alkol/madde bağımlılık sorunu olanların ailesi ve yakın ilişkide bulunduğu diğer bireylerle yapılan çalışmaların az olduğu belirlenmiştir. En çok çalışılan ikinci grup örneklem grubunun ise bağımlılık sorunu olan ergen bireylerin oluşturduğu belirlenmiştir. Bu grubun toplam örneklem grubunun %16.66’sını oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışma grubunu ergenlerin oluşturduğu ve incelenen literatür taramalarında alkol/madde kullanımında en yaygın olunan dönemlerin ergenlik dönemlerinin olduğu tespit edilmiştir (Çiftçi Demirci vd., 2015; Ivanov vd., 2021; Poudel ve Gautam, 2017) Bu nedenle ergenlerle ve ergenlik döneminin başlangıç zamanlarına rastlayan ortaokul dönemlerinde yapılması planlanacak çalışmaların alkol/madde kullanımını engellemede farkındalık oluşturabileceği önemli görülmektedir. Alkol/madde bağımlılığı risk faktörlerine baktığımızda ailelerin de önemli bir yer işgal ettiklerini görebiliriz (Yüksel ve Sevi, 2022; Singstad vd., 2020) Bu yönden aileler ile yapılması planlanacak derinlemesine araştırmaların sadece alkol/madde bağımlılığının neden olacağı durumların gösterilmesinde değil aynı zamanda alkol/madde bağımlılığını önlemeye ilişkin çalışmalara da fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma gruplarının yani örneklemelerin yer aldığı yerlere bakıldığında, çalışmaların üçte birisinin İstanbul ve İstanbul AMATEM’den, dörtte birisinin Ankara ve Ankara AMATEM’den örneklem alınarak gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu yerlerden daha çok sayıda örneklem alınmasının nedeni bu bölgelerde ÇEMATEM ve AMATEM’lerin daha fazla sayıda yer alması nedeniyle verilerin toplanması bakımından olanak sağlamış olmasıdır.

Sonuç olarak, alkol ve madde bağımlılığının dünyadaki gibi ülkemizde de oldukça mühim bir halk sağlığı problemi olması, alkol ve madde kullanım bozukluğunun en önemli sağlık problemi olmaya aday olması ve bunun birbirinden değişik pek çok ekonomik, sosyal, kültürel ve tıbbi kişisel ve topluma dönük etkisi sebebiyle geniş bir halk kesimini ilgilendirmesi nedeniyle bu alanla ilgili yapılan ve yapılacak olan çalışmaları önemli kılmaktadır. Bu kapsamda, toplumun alkol/madde bağımlılığına olan bakışı, bu bağımlılıkla ilişkili olarak

çıkan problem ve gereksinimler, erkek ve kadınların, ergen ve yetişkinlerin bu problemleri ne şekilde yaşadıkları ve bunun üstesinden nasıl geleceği, alkol/madde bağımlılığına ilişkin yapılması gerekenleri oluşturulması ile ilgili hususlar sosyal hizmet disiplini ve müdahalelerinde bulunmasının önemi öne çıkacak konular olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, tüm yönleriyle alkol/madde bağımlılığı alanına dönük bilgi üretmek ve bunları sosyal hizmet disiplini bünyesinde lisansüstü düzeyde ele alarak sosyal hizmet müdahalelerinin planlanmasında büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmanın sonucunda, alkol/madde bağımlılığına ilişkin 2012-2024 yıllarında yapılan lisansüstü çalışmalar bütüncül bir yaklaşımla incelenmesiyle alanında görev yapan araştırmacılar için literatür taramalarını kolaylaştırması ve bundan sonra yapmayı planlayacakları tezler için sadece mevcut durumu görmelerini değil aynı zamanda yeni ve orijinal tezler ortaya koymak için, yapılan tezleri inceleyip niteliklerini sorgulamasına da katkı sağlayacağı ortaya çıkmıştır. Özellikle son yıllarda alkol ve madde kullanımının gündün güne daha çok artması da dikkate alındığında bu araştırmayla yapılacak diğer çalışmalara kayda değer bir kaynak sağlanacağı düşünülmektedir.

Bu sonuçlar dikkate alınarak aşağıdaki öneriler verilebilir:

Bu araştırmada incelenen tezlerin sadece birisinde tercih edilen yöntemin karma yöntem olduğu görülmüştür. Bunun sebebi, Arun (2018)'un da belirttiği üzere tezlerde karma yöntemin kullanılmasının daha çok uğraşı ve üst derecede tecrübe gerektirmesi ve araştırmacıların karma yöntemle ilişkin yeterli bilgiden yoksun olması olabilir. Ayrıca, madde kullanım bozukluğu olan bireylerle sadece nicel çalışmanın yapılması, onların evelden gelen bir kısım düşünce şekline ya da yapılandırılmış kalıplarına kendisini uyarlamaya baskılanmış hissetmesine ve kendisini önemsiz algılamasına neden olabilmektedir. Genellikle bağımlılık ve maneviyat söz konusu olduğunda yalnızca nicel yöntemler ile varılan araştırma sonuçlarının, güvenilirlik ve geçerlilik yönünden eksik kalması olasıdır (Ceylan, 2020). Lisansüstü tez çalışmalarında ele alınan konunun her yönüyle incelenmesine imkân vermesi yönüyle karma yöntem bu yönüyle oldukça önemli bir yöntemdir. Nitel ve nicel yöntemin her ikisinin birden kullanılması halinde akademik açıdan faydası daha fazla olacaktır. Bu nedenle nicel ve nitel yaklaşımları birlikte kullanmak suretiyle karma yöntemli tezlerin sayısı artırılabilir.

İncelenen tezlerde yöntemle ilgili tespit edilen diğer bir problem, herhangi bir yöntemi kullanmayan tezlerin de bulunması olup bu araştırmada incelenen tezlerin ikisinde hangi yöntemin kullanıldığı belirtilmemiştir. Bu sebeple bu tür tezlerde yöntemsel yoksunluğun ciddi olarak tartışılması gerekmektedir.

Sadece randomize kontrollü gibi kanıt değeri yüksek araştırma yöntemlerinin azlığı, araştırmaların küçük örneklemlemlerle yapılmış olması ve daha çok nitel araştırma desenlerinin kullanılması nedeniyle araştırma bulgularının niteliğinin düşmesine neden olabilir.

Derinlemesine inceleme imkanını sağlayan eleştirel çalışma, kavram analizi, olgubilim, kuram oluşturma ve eylem araştırması gibi nitel tezlerin sayısı artırılabilir.

Nicel tezlerde veri setlerinin ve araştırma problemlerinin özellikleri de dikkate alınarak MANOVA, ANCOVA, MANCOVA ve yapısal eşitlik modeli gibi veri analizleri tekniklerinin kullanılması artırılabilir.

AMATEM, alkol ve madde bağımlılığına ilişkin alanda yapılan yüksek lisans tez sayısına oranla doktora tezi sayısı oldukça azdır. Bu alanda daha fazla sayıda doktora tezi yapılarak bu alanın daha ayrıntılı incelenmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Adams, Z. W., Hahn, A. M., McCart, M. R., Chapman, J. E., Sheidow, A. J., Walker, J., de Arellano, M. and Danielson, C. K. (2021). Predictors of substance use in a clinical sample of youth seeking treatment for Trauma-related mental health problems. *Addictive Behaviors*, 114, 106742. doi:10.1016/j.addbeh.2020.106742.
- Alkan, Ö. ve Güney, E. (2021). Investigation of factors that affect the frequency of alcohol use of employees in Turkey. *Journal of Substance Use*, 26(5), 468–467. doi:10.1080/14659891.2020.1846811
- Aslan, A., Arıca, O. T. ve Karadaşlı, B. (2019). Relationship between perceived social support and depression in convicts using substance. *Journal of Dependence*, 20(1), 1–11. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/656533>
- Atadokht, A., Hajloo, N., Karimi, M., and Narimani, M. (2015). The role of family expressed emotion and perceived social support in predicting addiction relapse. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*, 4(1), 0-0. doi: 10.5812/ijhrba.21250.
- Babor, T F, Morisano, D, Noel, J, Robaina, K, Ward, J H and Mitchell, A L. 2017. Infrastructure and Career Opportunities in Addiction Science : The Emergence of an Interdisciplinary Field. In: Babor, T F, Stenius, K, Pates, R, Miovský, M, O'Reilly, J and Candon, P. (eds.). In *Publishing Addiction Science: A Guide for the Perplexed*, (pp. 9–34). London: Ubiquity Press. <https://doi.org/10.5334/bbd.b>. License: CC-BY 4.0.
- Bayrak, B. (2018). *Opiyat kullanım bozukluğu olan bireyler ve yakınlarına uygulanan grup danışmanlığının bireylerin remisyona süreleri ve sosyal destek algıları ile birey ve yakınlarının öz yeterlik ve umutsuzluk düzeylerine etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Carliner, H., Keyes, K. M., McLaughlin, K. A., Meyers, J. L., Dunn, E. C. ve Martins, S. S. (2016). Childhood trauma and illicit drug use in adolescence: A population-based national comorbidity survey replication-adolescent supplement study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 55(8), 701–708. Erişim adresi: [https://www.jaacap.org/article/S0890-8567\(16\)30212-X/abstract](https://www.jaacap.org/article/S0890-8567(16)30212-X/abstract)
- Chen, C.-Y., Storr, C. L., ve Anthony, J. C. (2009). Early-onset drug use and risk for drug dependence problems. *Addictive Behaviors*, 34(3), 319–322. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306460308003031>
- Chen, F., Yang, H., Bulut, O., Cui, Y., ve Xin, T. (2019). Examining the relation of personality factors to substance use disorder by explanatory item response modeling of DSM-5 symptoms. *PLoS One*, 14(6). Erişim adresi: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0217630>
- Creswell, J. W. (2012). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

- Ceylan, İ. (2020). Madde bağımlısı bireylerin değişim sürecindeki farkındalık düzeylerine varoluşçu/manevi yaklaşım. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (2), 97-134. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1265608>
- Çakmak, D. (2001). Amatem: Bir bağımlılık tedavi merkezi. *Bağımlılık Dergisi*, 2(1), 36. Erişim adresi: <http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/2855.pdf>
- Çetin Şeker, B., Dinç, M., Işık, S. ve Ögel, K. (2019). Incidence and characteristics of psychological trauma in alcohol and substance abuse disorder. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(2), 315–336. doi: 10.15805/addicta.2019.6.2.0046
- Çetin, H. (2015). Sosyal adalet, sosyal hizmetler ve bütçe. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 145-157. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/153101>
- Çifci H. K., Kozanhan B. ve Solak İ. (2020). Madde bağımlılığı ile ilgili Türkçe internet sitelerinin okunabilirliğinin değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 56-63. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/985887>
- Çiftçi Demirci, A., Erdoğan, A., Yalçın, Ö., Yıldızhan, E., Koyuncu, Z., Eseroğlu, T., Önder, A. ve Evren, C. (2015). Sociodemographic characteristics and drug abuse patterns of adolescents admitted for substance use disorder treatment in Istanbul. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 41(3), 212–219. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/985887>
- DDK Raporu, (2014). Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Madde ve Diğer Bağımlılıklar ile Mücadele Kapasitesinin ve Bu Bağlamda Türkiye Yeşilay Cemiyetinin Değerlendirilmesi Araştırma ve İnceleme Raporu. Erişim adresi: <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/370.pdf>
- Demirbaş, H., İlhan, I. O., Yıldırım, F. ve Doğan, Y. B. (2016). Düzenli alkol kullanımı olan üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı ile ilişkili psikolojik faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 101-109. doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2016.1370>
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (2017). *The Sage handbook of qualitative research* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dilbaz, N. (2011). Ankara AMATEM penceresinden Türkiye'nin bağımlılık fotoğrafı, *SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, (17), 26-29. Erişim adresi: <https://sdplatform.com/ankara-amatem-penceresinden-turkiyenin-bagimlilik-fotograf/>
- Drisko, J. W. ve Maschi, T. (2015). *Content analysis: Pocket guides to social work research method*. New York: Oxford University Press.
- Ekinci, S., Kural, H. U. ve Yalçınay, M. (2016). Madde bağımlılığı olan hastalarda öfke düzeyi; bağımlılık profili, depresyon ve anksiyete düzeyi ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 17(1), 12–17. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/304525772_Madde_Bagimliliği_Olan_Hastalarda_Ofke_Duzyeyi_Bagimlilik_Profilu_Depresyon_ve_Anksiyete_Duzyeyi_ile_Iliskisi

- Erbay, E. ve Sevin, Ç. (2008). Madde bağımlılarının tedavi sonrası sosyal yaşama uyumları ve sosyal hizmet uygulamaları. *Bağımlılık Dergisi*, 9(1), 0-0. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/archive>
- Filiz, N., ve Polat, S. (2022): The correlation between the addiction profile and general self-efficacy of patients receiving treatment for substance use disorder. *Journal of Substance Use*, 28(3), 360-366. doi: 10.1080/14659891.2022.2047808.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., ve Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. New York, NY: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- González, M. T., Espada, J. P., Guillon-Riquelme, A., Secades, R. ve Orgilés, M. (2016). Association between personality traits and substance use in Spanish adolescents [Asociación entre rasgos de personalidad y consumo de sustancias en adolescentes españoles]. *Adicciones*, 28(2), 108–115. <https://doi.org/10.20882/adicciones.777>
- Gough, D., Oliver, S., ve Thomas, J. (2017). *An introduction to systematic reviews*. London: SAGE.
- Guarino, H., Mateu-Gelabert, P., Quinn, K., Sirikantraporn, S., Ruggles, K. V., Syckes, C., Goodbody, E., Jessell, L. ve Friedman, S. R. (2021). Adverse childhood experiences predict early initiation of opioid use behaviors. *Frontiers in Sociology*, 6, 35. doi: 10.3389/fsoc.2021.620395
- Güven, M., Özhan, M. B., Kaynak, S. ve Demirbaş, N. K. (2018). Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi ile Journal of Counselling Psychology'deki Araştırma Eğilimleri .*Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 193–208. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/580809>
- Hawke, L. D., Wilkins, L. and Henderson, J. (2020). Early cannabis initiation: Substance use and mental health profiles of service-seeking youth. *Journal of Adolescence*, 83(1), 112–121. doi: 10.1016/j.adolescence.2020.06.004
- Heilig, M., MacKillop, J., Martinez, D., Rehm, J., Leggio, L. ve Vanderschuren, L. J. M. J. (2021). Addiction as a brain disease revised: Why it still matters, and the need for consilience. *Neuropsychopharmacology*, 46(10), 1715–1723. Erişim adresi <https://www.nature.com/articles/s41386-020-00950-y>
- Hsieh, H.-F., ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- IFSW. and IASSW, I. (2014). The International Federation of Social Workers (IFSW) and the International Association of Schools of Social Work (IASSW). *Global agenda for social work and social development*. First report, 3-16. Erişim adresi https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/ifsw-cdn/assets/ifsw_23031-6.pdf

- Ivanov, I., Parvaz, M. A., Velthorst, E., Shaik, R. B., Sandin, S., Gan, G., Spechler, P., Albaugh, M. D., Chaarani, B., Mackey, S., Banaschewski, T., Bokde, A., Bromberg, U., Büchel, C., Quinlan, E. B., Desrivieres, S., Flor, H., Grigis, A., Gowland, P., ... Heinz, A. (2021). Substance use initiation, particularly alcohol, in drug-naive adolescents: Possible predictors and consequences from a Large Cohort Naturalistic Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 60, 623–636. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.08.443>
- Karakaş, S. A. ve Ersöğütçü, F. (2016). Substance addiction and nursing. *Journal of Health Sciences and Professions*, 3(2), 133–139. doi: 10.17681/hsp.34389
- Karataşoğlu, S. (2013). Sosyal politika boyutuyla madde bağımlılığı. *Türk İdare Dergisi*, 476, 321-352. Erişim adresi: [http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar\(2\)/2001-2025/2013/Haziran/Yil85_476_2013_.pdf](http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2013/Haziran/Yil85_476_2013_.pdf)
- Koç, A., ve Tok, H. (2020). Does the relationship between internalized stigmatization, perceived social support and dependence dimensions change by preference substance? *Anatolian Journal of Psychiatry*, 21, 1–616. doi: 10.5455/apd.91431
- LeBlanc, K. H., Maidment, N. T. and Ostlund, S. B. (2014). Impact of repeated intravenous cocaine administration on incentive motivation depends on mode of drug delivery. *Addiction Biology*, 19(6), 965–971. doi: 10.1111/adb.12063
- Lee-Winn, A. E., Mendelson, T., and Johnson, R. M. (2018). Associations of personality traits with marijuana use in a nationally representative sample of adolescents in the United States. *Addictive Behaviors Reports*, 8, 51–55. doi: 10.1016/j.abrep.2018.06.005
- Lopez-Quintero, C., Perez de los Cobos, J., Hasin, D. S., Okuda, M., Wang, S., Grant, B. F. and Blanco, C. (2011). Probability and predictors of transition from first use to dependence on nicotine, alcohol, cannabis, and cocaine: results of the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). *Drug and Alcohol Dependence*, 115(1-2), 120–130. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2010.11.004>
- Mandavia, A., Robinson, G. G., Bradley, B., Ressler, K. J., and Powers, A. (2016). Exposure to childhood abuse and later substance use: Indirect effects of emotion dysregulation and exposure to trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 29(5), 422–429. <https://doi.org/10.1002/jts.22131>
- Masood, S., and Us Sahar, N. (2014). An exploratory research on the role of family in youth's drug addiction. *Health Psychology and Behavioral Medicine: An Open Access Journal*, 2(1), 820-832. <https://doi.org/10.1080/21642850.2014.939088>
- Mathijssen, J. J. P., Rozema, A. D., Hiemstra, M., Jansen, M. W. J. and van Oers, J. A. M. (2021). Stability of and change in substance use risk personality: Gender differences and smoking cigarettes among early adolescents. *Addictive behaviors reports*, 14, 100360. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2021.100360>

- Moustafa, A. A., Parkes, D., Fitzgerald, L., Underhill, D., Garami, J., Levy-Gigi, E., Stramecki, F., Valikhani, A., Frydecka, D., and Misiak, B. (2021). The relationship between childhood trauma, early-life stress, and alcohol and drug use, abuse, and addiction: An integrative review. *Current Psychology*, 40(2), 579–584. Erişim adresi: <https://link.springer.com/article/10.1007/S12144-018-9973-9>
- Muller, R. G. (1986). The role of the medical social worker in a hospital. *South African Medical Journal= Suid-afrikaanse Tydskrif vir Geneeskunde*, 69(12), 726-726. Erişim adresi: <https://link.springer.com/article/10.1007/S12144-018-9973-9>
- Neuendorf, K. A. (2016). *The content analysis guidebook*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ögel, K., Karadağ, F., Evren, C., ve Gürol, D. T. (2012). *Bağımlılık profil indeksi (bapi) uygulama rehberi*. Yeniden Yayınları. Erişim adresi: <http://www.bapi.info.tr/dosyalar/bapirehber.pdf>
- Pengpid, S., and Peltzer, K. (2019). Early substance use initiation and psychological distress among adolescents in five ASEAN countries: A cross-sectional study. *Psychology Research and Behavior Management*, 12, 1003–1008. doi: 10.2147/PRBM.S223624
- Polat G., (2014). Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 143-148. doi: 10.5222/otd.supp2.2014.143
- Poudel, A. and Gautam, S. (2017). Age of onset of substance use and psychosocial problems among individuals with substance use disorders. *BMC Psychiatry*, 17(1), 1-7. doi: 10.1186/s12888-016-1191-0
- Pumariega, A. J., Burakgazi, H., Unlu, A., Prajapati, P. and Dalkilic, A. (2014). Substance abuse: Risk factors for Turkish youth. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 24(1), 5–14. doi: 10.5455/bcp.20140317061538
- Rapier, R., McKernan, S., and Stauffer, C. S. (2019). An inverse relationship between perceived social support and substance use frequency in socially stigmatized populations. *Addictive Behaviors Reports*, 10, 100188. doi:10.1016/j.abrep.2019.100188.
- Sevin, Ç., ve Erbay, E. (2008). Madde bağımlılarının tedavi sonrası sosyal yaşamdaki sorunları ve sosyal hizmet uygulamaları. *Bağımlılık Dergisi*, 9(1), 0-0. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/bagimli/archive>
- Sheafor, B. ve Horejsi, C. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması: Temel teknikler ve ilkeler*. Nika Yayınevi.
- Silverman, D. (2015). *Interpreting qualitative data*. London: Sage.
- Singstad, M. T., Wallander, J. L., Lydersen, S., Wichstrøm, L., and Sønnichsen, K. (2020). Perceived social support among adolescents in residential youth care. *Child ve Family Social Work*, 25(2), 384–393. Erişim adresi: <https://hqlo.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12955-021-01676-1>
- Solowij, N., Stephens, R. S., Roffman, R. A., Babor, T., Kadden, R. and Miller, M. (2002). Cognitive functioning of long-term heavy cannabis users seeking treatment. *JAMA*, 287(9), 1123–1131. doi: 10.1001/jama.287.9.1123

- Tomanbay, İ. (2015). Eroinden Bonzaiye Madde Bağımlılığı ve Sosyal Çalışma -El Kitabı, SABEV Yayınları.
- TUBİM. (2018). *Türkiye uyuşturucu raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Erişim adresi: <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/2018%20TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU.pdf>
- TUBİM (2023)-Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi. Türkiye Uyuşturucu Raporu 2023. Yayın No: 763. NSB Yayınları:52, Ankara Erişim adresi: https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1nlar/2023_TURKIYE_UYUSTURUCU_RAPORU.pdf
- Tufan, S. (2018, Şubat). Bağımlılığın tanımı, esrar bağımlılığı, belirtileri ve görüşmede temel ilkeler. *Okul Psikolojik Danışmanı E-Bülteni*, (8), 51-53. Erişim adresi: <https://pdr.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/Okul-Psikolojik-Danisman%C4%B1-E-Bulteni-8-.pdf#page=53>
- Turhan E., İnandı, T., Özer, C. ve Akoğlu, S. (2009). Substance use, violence and some psychological features in university students. *Turkey Journal of Public Health*, 9(1), 33–44. doi: 10.20518/tjph.173053
- Ünüböl, H. ve Hızlı Sayar, G. (2022). Substance use and its risk factors in Turkey: A nationally representative sample study. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 21(2), 476–423. doi: 10.1080/15332640.2020.1781731
- Wagner, F. A. and Anthony, J. C. (2002). From first drug use to drug dependence; developmental periods of risk for dependence upon marijuana, cocaine, and alcohol. *Neuropsychopharmacology, Official Publication of the American College of Neuropsychopharmacology*, 26(4), 479–488. doi: 10.1016/S0893-133X(01)00367-0
- Yüksel, B. C. and Mortan Sevi, O. (2022): Substance use-related factors and psychosocial characteristics among Turkish adults with early- and late-onset substance use disorder, *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 23(1), 128-149. doi: 10.1080/15332640.2022.2075514
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/514843>

Extended Abstract

Purpose

The fact that the treatment of alcohol and substance addiction is associated with the social, political, economic and cultural dynamics of society and that it is in an interactive relationship with social change has made addiction a priority field of study for social work. For this reason, this study was conducted to determine what kind of themes and dimensions the phenomenon of alcohol and substance addiction has been analysed in the postgraduate theses written in Turkey, what kind of procedures the research on the subject has been carried out, and how the social work perspective is associated with the problem in the postgraduate dimension. This study aims to investigate the doctoral and master's theses and dissertations about AMATEM that is treatment center, alcohol and substance addiction in the discipline of social work in many different aspects such as the year of publication, the subjects examined, the methodology, the sample groups and determine the trends by content analysis.

Design and Methodology

Within the scope of the research, firstly, master's and doctoral theses in the discipline of social work between the years 1980-2024 were scanned through keywords such as 'AMATEM', 'Alcohol/substance addiction', 'Alcohol addiction', 'Substance addiction', 'Substance addiction treatment', 'Alcohol addiction treatment' on the website of YÖK National Thesis Centre. Since only theses conducted in the discipline of social work were taken into consideration in the scope of this screening, theses conducted in the discipline of social work since 2012 were reached. In this study, the content analysis method, which is one of the types of qualitative data analysis techniques, was preferred. In the study, the 'Research Evaluation Form' created by the researchers was used. While making this form, similar studies in the literature were utilised. The population of the study consisted only of theses conducted in the discipline of social work between 1980 and 2024 on the web page of the National Thesis Centre of YÖK. However, when a total of 42 theses were scanned, 36 master's theses and 6 doctoral theses, between 2012 and 2024 constituted the sample of the study. The data were coded by using the statistical programme and interpreted as descriptive analyses through codes.

Findings

When this study was evaluated in terms of methodology, it was determined that more than half of the studies (52.38%) were qualitative studies and the phenomenological method was used more in these qualitative studies. It was determined that semi-experimental and quantitative methods were used less than half and mixed design studies were rarely used. Looking at how the subject of alcohol/substance addiction was handled in social work departments in Turkey in the period between 2012-2024, it was determined that the field of alcohol and substance addiction was studied in many master's degrees. The fact that a total of 42 postgraduate studies are 6 times more in master's studies than in doctoral theses, and only 6 of them are at the doctoral level shows that the subject should be examined more and in more depth at the doctoral level in the creation of in-depth knowledge about alcohol and substance addiction and the development of original methods and practices. It was observed that the most postgraduate studies in the field were carried out in 2017, 2022 and 2023, respectively, and it is possible to say that postgraduate studies in the field of AMATEM, alcohol and substance addiction in the Social Work Discipline have tended to increase in recent years. On the other hand, looking at the distribution of the universities in which the theses in this field were conducted, it was determined that more studies were conducted in large universities such as Hacettepe and Ankara. It was determined that phenomenological and relational screening designs, which are among the qualitative research designs, were mostly used in the studies. As a sampling technique, it was determined that the random sampling technique was used more frequently. In conclusion, the fact that alcohol and drug addiction is a very important public

health problem in our country as well as in the world, that this addiction is a candidate to be the most important health problem and that it concerns a wide range of people due to its many different economic, social, cultural and medical personal and social effects makes the studies conducted and to be conducted in this field important.

Research Limitations

The website of the National Thesis Center of the Council of Higher Education (YÖK) was scanned for master's and doctoral theses between the years 1980-2024. However, the fact that theses before 2012 were not prepared in the social work discipline constituted the limitation of this study. Therefore, the study was limited to theses written in the social work discipline by scanning keywords such as "AMATEM", "Alcohol/substance addiction", "Alcohol addiction", "Substance addiction", "Substance addiction treatment" and "Alcohol addiction treatment" after 2012.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

In this research, it was seen that only one of the theses analysed in this research was a mixed method. Therefore, the number of mixed method theses can be increased by using quantitative and qualitative approaches together. Although it is thought that the theoretical discussions and the methods used in the theses contribute to the studies on alcohol and substance addiction, the theoretical and methodological deficiencies identified in these theses should be taken seriously. The number of qualitative theses such as critical studies, concept analysis, phenomenology, theory building and action research, which provide the opportunity for in-depth examination, can be increased. In quantitative theses, the use of data analysis techniques such as MANOVA, ANCOVA, MANCOVA and structural equation modelling can be increased by taking into account the characteristics of data sets and research problems. A comparative analysis of theses in the field of alcohol and substance addiction in Türkiye and worldwide can be made. The number of doctoral theses is quite low compared to the number of master's theses in the field of AMATEM, alcohol and substance addiction. More doctoral theses can be conducted in this field and a more detailed examination of this field can be provided.

Originality/Value

The research is particular in that there may be no observation regarding the observation research inside the social work literature. In Turkey, there is no research on the evaluation of the research tendency and content of the theses written about AMATEM, alcohol and substance addiction in social work graduate programmes. This state of affairs is well-known and shows the originality and significance of the studies. It is the notion that the consequences of the studies will contribute to filling the distance between the present literature and the research carried out in this discipline in Türkiye.

Araştırmacı Katkısı: Sebahattin KUŞ (%50), Nilgün KÜÇÜKKARACA (%50).